

Σχολή Οικονομίας και Τεχνολογίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Οικονομία, Άμυνα και Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

Η διαχείριση κρίσεων στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ καθώς και ο ρόλος της εναλλακτικής ενέργειας ως μέσο απεξάρτησης από τα Ρωσικά ορυκτά καύσιμα.

Ιωάννης Κοτζαγιάννης

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτριος Θωμάκος

Τρίπολη, Αύγουστος 2022

«Ιωάννης Κοτζαγιάννης», «Η διαχείριση κρίσεων στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ καθώς και ο ρόλος της εναλλακτικής ενέργειας ως μέσο ανεξάρτησης από τα Ρωσικά ορυκτά καύσιμα.»

Αφιερώνω αυτήν την διπλωματική εργασία στους γιους μου και στην γυναίκα μου

Περίληψη

Το σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο, διαμορφώνεται από ένα δίκτυο περίπλοκων, ταχύτατα εξελισσόμενων και πολυδιάστατων παραγόντων, οι οποίοι εμπεριέχουν πολύμορφες απειλές και παράγουν ευμετάβλητες κρίσεις. Το εύρος και ο βαθμός επίδρασης των ανωτέρω κρίσεων, δημιουργεί νέες προκλήσεις για την αντιμετώπισή τους ώστε να συνεχιστεί η διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας. Η συμμαχία του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ) και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), έχοντας ως αφετηρία την κοινή γραμμή των στόχων και της ισχύος τους, αποτελούν τους δύο κύριους πυλώνες διαχείρισης κρίσεων και ιδίως μετά την μεταψυχροπολεμική περίοδο. Σταδιακά και οι δύο φορείς ανέπτυξαν συστήματα και μηχανισμούς, για την εφαρμογή των απαραίτητων στρατιωτικών και πολιτικών επιλογών, αποσκοπώντας σε μία ολιστική προσέγγιση διαχείρισης κρίσεων, στο σύνολο όλων των τομέων αλλά και στο εύρος όλων των σταδίων τους. Με αυτό το πρίσμα θα εμβαθύνουμε στο ρόλο της εναλλακτικής ενέργειας ως πολιτική αλλά και στρατιωτική επιλογή απέναντι στην νέα ενεργειακή κρίση λόγω της μεγάλης εξάρτησης από τα Ρωσικά ορυκτά καύσιμα που τείνει να διαταράξει την ομαλότητα της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.

Η παρούσα ανάλυση, βασίζεται στη μελέτη της δομής των δύο μηχανισμών, διερευνώντας το επίπεδο διαφοροποίησης τους κατά τις κρίσεις. Επιπλέον, διαπιστώνουμε μέσα από την περίπτωση της Ελλάδας, ότι η μόνη λύση από την σκοπιά της ΕΕ για τον μετριασμό της ενεργειακής κρίσης είναι η ανάπτυξη καθαρών πηγών ενέργειας. Ολοκληρώνοντας την ανάλυση, καταλήγουμε στην ανάγκη για απεξάρτηση όσο το δυνατόν γρηγορότερα από τα Ρωσικά ορυκτά καύσιμα καθώς και στην απαίτηση υιοθέτησης περαιτέρω ευέλικτων μηχανισμών, για την αποτελεσματικότερη και πιο άμεση αντίδραση και σε ενεργειακούς τομείς κρίσεων που πλήττουν την παγκόσμια ασφάλεια.

Λέξεις – Κλειδιά

διαχείριση ενεργειακής κρίσης, ΝΑΤΟ, Ε.Ε., Ρωσία, ορυκτά καύσιμα

Abstract

The modern global security environment is shaped by a network of complex, rapidly evolving and multidimensional actors, which they contain multifaceted threats and produce volatile crises. The range and degree of impact of the above crises, creates new challenges to deal with them in order to continue maintaining global security. The North Atlantic Treaty Alliance (NATO) and the European Union (EU), having as a starting point the common line of their objectives and power, are the two main pillars of crisis management, especially after the post-Cold War period. Gradually, both bodies developed systems and mechanisms, for the implementation of the necessary military and political options, aiming at a holistic approach to crisis management, in all sectors and in the scope of all their stages. In this light we will delve into the role of alternative energy as a political as well as military option in the face of the new energy crisis due to the heavy dependence on Russian fossil fuels that tends to disrupt the normality of the EU and NATO.

The present analysis is based on the study of the structure of the two mechanisms, investigating their level of differentiation during crises. Furthermore, we find through the case of Greece, that the only solution from the EU's point of view to mitigate the energy crisis is the development of clean energy sources. Concluding the analysis, we come to the need for weaning as quickly as possible from Russian fossil fuels as well as the requirement to adopt further flexible mechanisms, for the most effective and immediate response in energy sectors and crises affecting global security.

Keywords

Energy crisis management, NATO, EU, Russia, fossil fuels

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iii
Abstract	iiiv
Περιεχόμενα.....	v
Κατάλογος Πινάκων.....	vi
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια.....	vii
Εισαγωγή.....	1
Σκοπός.....	3
1. Κεφάλαιο 1. Διαχείριση κρίσεων.....	4
1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά της κρίσης	4
1.2 Διαχείριση κρίσεων	5
1.3 Διαμόρφωση σύγχρονων απειλών.....	6
2. Κεφάλαιο 2. Σύστημα χειρισμού κρίσεων ΝΑΤΟ.....	7
2.1 ΝΑΤΟ και κρίσεις.....	7
2.2 Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων στο ΝΑΤΟ.....	9
2.3 Διαδικασία διαχείρισης κρίσεων στο ΝΑΤΟ.....	11
3. Κεφάλαιο 3. Σύστημα χειρισμού κρίσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΧΚ).....	12
3.1 Ευρωπαϊκή Ένωση και κρίσεις.....	12
3.2 Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων στην Ε.Ε.	15
3.3 Διαδικασία διαχείρισης κρίσεων στην Ε.Ε.....	16
4. Κεφάλαιο 4. Ευρωπαϊκή Ένωση και ΝΑΤΟ.....	21
4.1 Η Ευρωπαϊκή ασφάλεια και το ΝΑΤΟ.....	21
4.2 Η εμπειρία της Λιβύης και της Ουκρανίας	22
5. Κεφάλαιο 5. Η Ε.Ε. και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	23
5.1 Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην ΕΕ	23
5.2 Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην Ελλάδα ως μελέτη περίπτωσης.....	24
6. Κεφάλαιο 6. Η Ε.Ε. και η αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης	28
6.1 Η ενεργειακή κρίση.....	28
6.2 Το σχέδιο απεξάρτησης της Ε.Ε. από τα ορυκτά καύσιμα	29
6.3 Ο πόλεμος στην Ουκρανία και ο ρόλος της Ρωσίας	30
Συμπεράσματα	31
Βιβλιογραφία.....	32

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.2.1 «Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων»	15
Πίνακας 3.3.1 «Φάσεις διαδικασίας διαχείρισης κρίσεων».....	17
Πίνακας 5.2.1 «Ελλάδα: Ηλεκτρική ενέργεια από τον ήλιο».....	24
Πίνακας 5.2.2 «Ελλάδα: Ηλεκτρική ενέργεια από τον άνεμο».....	25
Πίνακας 5.2.3 «Ελλάδα: Ηλεκτρική ενέργεια από το νερό».....	26

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΝΣΚ	Αντικειμενικός Σκοπός
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΠΑΑ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΕΤΚ	Επιθυμητή Τελική Κατάσταση
ΕΠΣ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
ΕΥΕΔ	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ-Μ	Κράτος Μέλος
ΚΕΠΑΑ	Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΡΒΧΠ	Ράδιο-Βίο-Χημικά Πυρηνικά Όπλα
ΣΑ/ΟΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών
ΣΧΚ	Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια Ξένων Όρων ή Τίτλων

CBRN	Civil-Biological-Radio-Nuclear
CCOMC	Comprehensive Crisis and Operations Management Centre
C2	Command and Control

CEPC	Civil Emergency Planning Committee
CEPMA	Civil Emergency Planning Management Agency
C4ISR	Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance
CFSP	Common Foreign and Security Policy
CMTF	Crisis Management Task Force
CONOPS	Concept of Operations
CRM	Crisis Response Management
CRP	Crisis Response Planning
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council
EEAS	European External Action Service
EPC	European Political Cooperation
EU	European Union
EUGS	European Union Global Strategy
EWS	Early Warning System
GENPLAN	General Plan
HQ	Headquarter
IMS	International Military Staff
KFOR	Kosovo Force
MC	Military Committee
MD	Mediterranean Dialogue
MRO	Military Response Options
MSO	Military Strategic Objectives
NAC	North Atlantic Council
NCMP	NATO Crises Management Process
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NED	NAC Execution Directive
NID	NAC Initiating Directive
NIWS	NATO Intelligence Warning System
OPC	Operations Policy Committee
OPLAN	Operational Plan
OPP	Operational Planning Process

PESCO	Permanent Structured Cooperation
PFCA	Political Framework for Crisis Approach
PfP	Partners for Peace
PME	Political-Military Estimate
PMR	Periodic Mission Reviews
PWMD	Proliferation of Weapons of Mass Destruction
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SDP	Standing Defence Plan
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
SITCEN	Situation Centre
SOR	Statement of Requirements
SSA	SACEUR's Strategic Assessment

Εισαγωγή

ΓΕΝΙΚΑ

Το τέλος της αντιπαράθεσης μεταξύ του Δυτικού και Ανατολικού κόσμου που σηματοδοτήθηκε από την λήξη του «ψυχρού πολέμου» καθιερώνοντας την απαρχή εκτεταμένων αλλαγών σε γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό επίπεδο, οι οποίες επηρέασαν αντίστοιχα το διεθνές περιβάλλον ασφάλειας. Το νέο περίπλοκο παγκόσμιο σύστημα, οι οικονομικοί ανταγωνισμοί, ο υπερπληθυσμός και η κλιματική αλλαγή, διαμορφώνουν μία διασυνδεδεμένη και πολυδιάστατη, δυναμικά εξελισσόμενη ομάδα κινδύνων¹ (Χειλά 1999, 61). Εντός αυτής της ομάδας, το πρόβλημα ασφάλειας συντίθεται από μια σειρά απειλών, οι οποίες απομακρύνονται από τον συμβατικό ορισμό της εν λόγω έννοιας. Επιπρόσθετα, αν εστιάσουμε στα σύνορα μεταξύ των «εσωτερικών» και «εξωτερικών» κινδύνων διαπιστώνουμε πως εκείνα καθίστανται δυσδιάκριτα, καθώς κρίσεις που δημιουργούνται σε διάφορες περιοχές, προκαλούν αλυσιδωτές επιπτώσεις στα ευρύτερα γεωγραφικά όρια (EUNPACK 2016, 5).²

Στην συγκεκριμένη διατριβή, θα εμβαθύνουμε στις διαδικασίες και στους μηχανισμούς των συστημάτων διαχείρισης κρίσεων του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, αναλύοντας τις εκάστοτε στρατηγικές τους στοχεύσεις βάση των ανάλογων αναγκών ασφάλειας. Παράλληλα, θα εντυφήσουμε στο σχέδιο της Ευρώπης για να απεξαρτηθεί από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα, ξεκινώντας από το φυσικό αέριο, υπό το πρίσμα της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία. Θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε την σημασία των δύο οργανισμών για την εύρεση μίας πιο άμεσης και ουσιαστικής λύσης απέναντι στην ελαχιστοποίηση της χρήσης κοστοβόρων πηγών ενέργειας.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναφέρονται με συνοπτικό τρόπο η έννοια και τα κύρια χαρακτηριστικά της «κρίσης», ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται το αντικείμενο της «διαχείρισης κρίσεων» και οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις σύγχρονες απειλές.

---

¹ Ο ορισμός του «κινδύνου» ορίζεται ως «η πιθανότητα εκδήλωσης γεγονότος» (Λέκκας, Ανδρεαδάκης

² «Understanding the EU's crisis response toolbox and decision-making processes», (Eunpack, Sep. 2016).

Στα επόμενα δύο κεφάλαια, παρουσιάζονται τα συστήματα χειρισμού κρίσεων και διαχείρισης κρίσεων, ανά εξεταζόμενο οργανισμό. Αρχικά, παρατίθεται η πορεία της σταδιακής διαμόρφωσης του μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων του ΝΑΤΟ και εν συνέχεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συναρτήσει των πολιτικών που ακολουθούν. Εν συνέχεια, προσδιορίζεται εκτός από τον μηχανισμό και η διαδικασία των οργανισμών για την διαχείριση κρίσεων.

Ακολούθως, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η συμπληρωματικότητα των δύο οργανισμών και η ανάγκη για μία ενιαία πολιτική ασφαλείας. Εν συνέχεια, παρατίθενται συνοπτικά οι κρίσεις της Λιβύης και της Ουκρανίας, κατά τις οποίες τα ανταντακλαστικά των δύο οργανισμών, δεν απέδωσαν όπως αναμενόταν.

Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο, αναλύονται οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και η προτεινόμενη απεξάρτηση της ΕΕ από τα ορυκτά καύσιμα, ιδίως από αυτά τα οποία προέρχονται από την Ρωσία. Περιγράφεται επίσης το σχέδιο της ΕΕ μέσα από μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων τιμών ενέργειας στην Ευρώπη και το νέο πλάνο για την αναπλήρωση των αποθεμάτων φυσικού αερίου στο άμεσο μέλλον. Ολοκληρώνοντας, παρουσιάζονται τα εξαγόμενα συμπεράσματα των δύο οργανισμών στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων και οι πιθανές διορατικές επιλογές τους που θα συντελέσουν στην ενίσχυση του ενεργειακού τους status παγκοσμίως.

Στην παρούσα συγκριτική μελέτη, εκτιμάται ότι εξάγονται ουσιώδη συμπεράσματα, ως προς τα δύο εξεταζόμενα συστήματα, καθώς περιλαμβάνονται οι μέχρι σήμερα εξελίξεις και προσαρμοστικές παρεμβάσεις σε αυτά. Η κύρια πηγή της βιβλιογραφίας προέρχεται από τους ιστότοπους των δύο οργανισμών και τα προσβάσιμα εγχειρίδιά τους, καθώς και άρθρα αναλυτών από έγκριτες ιστοσελίδες και επιστημονικά περιοδικά, του αντικειμένου της διαχείρισης κρίσεων και της ενέργειας.

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας, είναι η ανάλυση των συστημάτων και διαδικασιών διαχείρισης των κρίσεων από το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, η ανάδειξη της ακολουθούμενης πολιτικής χειρισμού τους καθώς και η διερεύνηση των συμπληρωματικών τους ρόλων, στον τομέα της ενέργειας συναρτήσει των Ρωσικών ορυκτών καυσίμων.

Κεφάλαιο 1. Διαχείριση κρίσεων

1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά της κρίσης

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός της «κρίσης» περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα ορισμών, ανάλογα με το πεδίο που επηρεάζει και στο οποίο εμφανίζεται, καθώς και τα γενεσιουργά αίτια που είναι υπεύθυνα για την πυροδότησή της. Ως εκ τούτου, πολλάκις γίνεται αναφορά σε πολιτική, οικονομική, περιβαλλοντική, ανθρωπιστική κρίση και κρίση αξιών, ενώ πηγή πρόκλησης μπορεί να αποτελέσει μία γεωπολιτική αλλαγή, δημογραφική μεταβολή, φυσική ή τεχνολογική καταστροφή καθώς και συνδυασμός κάποιων εξ αυτών³. Ο όρος «κρίση» συνδέεται και με τον όρο της «καταστροφής», χωρίς όμως η πρώτη έννοια να καταδεικνύει απαραίτητα την εμφάνιση της δεύτερης (Λέκκας, Ανδρεαδάκης 2015, 15). Γενικότερα η «κρίση» ορίζεται ως μία «περίοδος ανωμαλίας με δυσχέρειες και κινδύνους» (Τεγόπουλος, Φυτράκης 1993, 403), ενώ σε πολιτικό επίπεδο, σχετίζεται με «μια σοβαρή απειλή για τις βασικές δομές ή τις θεμελιώδεις αξίες και κανόνες ενός συστήματος, η οποία υπό την πίεση του χρόνου και τις συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας, απαιτεί αποφάσεις ύψιστης σημασίας» (Rosenthal, Charles and Hart 1989, 10). Στο ΝΑΤΟ μία κρίση προσδιορίζεται ως η «διαταραχή της ισορροπίας ενός έθνους ή μεταξύ πολλών εθνών, δημιουργώντας εντάσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε σοβαρή αναταραχή ή / και σε σύγκρουση» (ΝΑΤΟ 2020). Αντίστοιχα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η κρίση ορίζεται ως «μία ξαφνική, σοβαρή επιδείνωση της πολιτικής, της ασφάλειας ή / και της οικονομικής κατάστασης ή ένα γεγονός ή εξέλιξη σε μια χώρα ή μια περιοχή που ενδέχεται να έχει αντίκτυπο στην ασφάλεια και τα συμφέροντα της ΕΕ ή στην ασφάλεια του προσωπικού και των πολιτών της ΕΕ» (Serrano 2017, 73).

Ανεξάρτητα από το πεδίο που εξετάζεται μία κρίση, οι θεμελιώδεις συνιστώσες που την συνθέτουν είναι η απειλή, ο χρονικός περιορισμός (επείγουσα ανάγκη) και η αβεβαιότητα. Αναλύοντας το πρώτο χαρακτηριστικό, η κρίση ενέχει την απειλή θεμελιωδών στοιχείων και ζωτικών συστημάτων μιας κοινότητας, όπως η ασφάλεια, η τάξη και η ευημερία. Το δεύτερο χαρακτηριστικό - της επείγουσας ανάγκης - περιλαμβάνει την ανάγκη για άμεση αντίδραση και ανταπόκριση, ενώ η τελευταία συνιστώσα - της αβεβαιότητας - σχετίζεται

³ Παραδείγματος χάριν, ο όρος NaTech καταστροφές (Natural disaster triggering a Technological disaster), είναι μία περίπτωση όπου οι κρίση εκκινεί από διάφορες φυσικές καταστροφές που με την σειρά τους προκαλούν αντίστοιχες τεχνολογικές (Λέκκας, Ανδρεαδάκης 2015, 27).

με τις διαθέσιμες πληροφορίες, τις αιτίες εμφάνισης της εκάστοτε κρίσης, την πιθανή έκτασή της και τις επιπτώσεις της (Λέκκας, Ανδρεαδάκης 2015, 17,18). Από τα ανωτέρω διαπιστώνεται ότι, όσο περισσότερο αιφνίδια είναι η εμφάνιση μιας κρίσης, τόσο κλιμακώνεται το χαρακτηριστικό της επείγουσας ανάγκης και αναλόγως της έκτασης και της κρισιμότητας που αυτή λαμβάνει, καθορίζοντας συνεπακόλουθα και την συνολική διαδικασία διαχείρισής της.

1.2 Διαχείριση κρίσεων

Γίνεται αντιληπτό ότι ως έννοια η «διαχείριση κρίσεων», εμφανίστηκε για πρώτη φορά κατά την διάρκεια της «Κρίσης των Πυραύλων της Κούβας» το 1962 και πλέον περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δράσεων διαχείρισης, όπως ειρηνευτικές, ανθρωπιστικές ή στρατιωτικές παρεμβάσεις κ.α. (Κοορς 2009, 3). Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η διεθνής πρακτική της «διαχείρισης», έχει υποστεί μία σειρά θεμελιωδών μετασχηματισμών (Tardy 2015, 9), ενώ ειδικότερα η «στρατιωτική» διαχείριση κρίσεων, επικεντρώνεται σε *«συντονισμένες ενέργειες εξουδετέρωσης κρίσεων, την αποτροπή της κλιμάκωσής τους σε ένοπλες συγκρούσεις, και εφόσον χρίζεται αναγκαίο, οι παραπάνω ενέργειες περιέχουν εχθροπραξίες»* (NATO 2020).

Μία κρίση, αποτελείται από τέσσερα διακριτά στάδια: Την διαμόρφωση της κατάστασης, την εκδήλωση - κορύφωση της κρίσης, τις επιπτώσεις και την ομαλοποίηση⁴ (Wang, Belardo 2005, 2). Για την διαχείρισή τους αρχικά απαιτείται η ύπαρξη ενός μηχανισμού, ο οποίος θα διαθέτει όλα τα απαιτούμενα συστήματα και εργαλεία για την εξασφάλιση μίας έγκαιρης προειδοποίησης, κάτι που διατυπώνεται και στην διεθνή ορολογία ως EWS - Early Warning Systems. Συνεπώς, καθίσταται αναγκαίο ένα στιβαρό σύστημα διοικήσεως και ελέγχου, επικοινωνιών, πληροφορικής, πληροφοριών, επιτήρησης και αναγνώρισης, το επονομαζόμενο ως C4ISR - Command, Control, Communications, Computers (C4) Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR). Επιπλέον, απαιτούνται ολοκληρωμένα σχέδια δράσης, η αποτελεσματικότητα των οποίων να έχει ήδη πιστοποιηθεί μέσω ασκήσεων και προσομοιώσεων.

Η στρατηγική απάντηση για την αντιμετώπιση των κρίσεων εξαρτάται από τη φύση, την κλίμακα και από το στάδιο στο οποίο θα αναλαμβάνονται οι δράσεις - ενέργειες. Έτσι,

---

⁴ Στη διεθνή ορολογία αναφέρονται ως «prodromal crisis stage», «acute crisis stage», «chronic crisis stage» και «crisis resolution stage».

ορισμένες περιπτώσεις εξ αυτών δύναται να προληφθούν μέσω της χρήσης διπλωματίας, ενώ σε άλλες μπορεί να απαιτηθούν ισχυρότερα μέτρα, έως και χρήση στρατιωτικών επιχειρήσεων, η φύση των οποίων συνήθως καθίσταται διαφορετική από τις αντίστοιχες που στοχεύουν στην υπεράσπιση μιας επικράτειας (NATO 2018). Εστιάζοντας στη «στρατιωτική» διαχείριση κρίσεων, αυτή περιλαμβάνει επιχειρήσεις ταχείας ανάπτυξης δυνάμεων, ενισχύοντας παράλληλα τις ικανότητες των τοπικών αρχών, με τα κατάλληλα θεσμικά, διαδικαστικά και υλικά εργαλεία (Koops 2009, 3).

1.3 Διαμόρφωση σύγχρονων απειλών

Με την πτώση του τείχους του Βερολίνου, σηματοδοτείται το τέλος του ψυχρού πολέμου και ταυτόχρονα, η λήξη μιας ιδιάζουσας μορφής σταθερότητας, καθώς η ύπαρξη των δύο ισχυρών πολιτικών και στρατιωτικών πόλων, είχε συγκεντρώσει τις αντίστοιχες κρίσεις, σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σημεία - πεδία⁵ (Πλατιάς 1995, 173). Πρωτίστως, οι εθνικιστικές αντιπαραθέσεις στα Βαλκάνια και τον Καύκασο, εγκαινίασαν μία νέα περίοδο εντάσεων και αστάθειας, ενώ στη συνέχεια η τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, εισήγαγε νέες μορφές απειλών στο σύγχρονο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον.

Κοινό χαρακτηριστικό των σύγχρονων απειλών είναι το γεγονός πως καθίστανται ασύμμετρες, καθώς ο εντοπισμός τους αναδεικνύεται δύσκολος και οι μέθοδοι εκδήλωσής τους απρόβλεπτες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το πεδίο δράσης τους εστιάζεται στην διατάραξη της κοινωνικής συνοχής, των δομών και της λειτουργίας του κράτους. Αυτές οι νέες απειλές περιλαμβάνουν την τρομοκρατία⁶, τα όπλα μαζικής καταστροφής, την παράνομη δραστηριότητα ένοπλων ομάδων και το διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Τα τελευταία χρόνια, έχουν προστεθεί η παράνομη, μαζική και αιφνίδια μετανάστευση, ο κυβερνοπόλεμος, η καταστροφή υποδομών ενέργειας ζωτικής σημασίας και οι υβριδικές απειλές. Στο σύνολό τους οι παραπάνω απειλές συγκαταλέγονται σε ένα σύστημα συγκοινωνούντων δοχείων, σε επίπεδο πρόσληψης και στρατολόγησης στελεχών, χρηματοδότησης και εξοπλισμού τους.

---

⁵ Όπως για παράδειγμα, σε κινήματα ανταρτών στην Λατινική Αμερική (Νικαράγουα, Βενεζουέλα, Βολιβία κ.α.) και την Κεντρική Αφρική (Λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό, Δημοκρατία του Κογκό, Αγκόλα κ.α.).

⁶ Στο παρόν πόνημα δεν διαχωρίζεται η τρομοκρατία από τον εθνικοθρησκευτικό φανατισμό και τον ριζοσπαστισμό, καθόσον θεωρούνται από τον συντάκτη αλληλένδετα.

Κεφάλαιο 2. Σύστημα χειρισμού κρίσεων ΝΑΤΟ

2.1 ΝΑΤΟ και κρίσεις

Η ίδρυση του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου το 1948 από 12 κράτη στόχευε στον περιορισμό και στην αναχαίτιση του Σοβιετικού επεκτατισμού, στην απαγόρευση της αναβίωσης του εθνικισμού στη γηραιά ήπειρο, καθώς και στην ενθάρρυνση της ευρωπαϊκής πολιτικής ολοκλήρωσης (ΝΑΤΟ 2019). Τα βασικά άρθρα της ιδρυτικής διακήρυξης περιελάμβαναν μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη ατομικής και συλλογικής ικανότητας για την αντιμετώπιση μίας ενδεχόμενης ένοπλης επίθεσης και κυρίως, την πρόβλεψη ότι η επίθεση σε ένα μέλος, αποτελεί επίθεση στο σύνολο ολόκληρης της συμμαχίας⁷ (ΝΑΤΟ 2010). Οι εντεινόμενες ανησυχίες για τον Σοβιετικό επεκτατισμό όπως ο αποκλεισμός του Βερολίνου το 1948-1949, η δοκιμή πυρηνικής βόμβας από την Σοβιετική Ένωση το 1949 και ο πόλεμος της Κορέας το 1950, οδήγησαν σταδιακά στην συγκρότηση μίας ενιαίας δομής διοίκησης, με στρατιωτικό αρχηγείο⁸ και μιας μόνιμης πολιτικής γραμματείας. Με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το ΝΑΤΟ, θεμελίωσε την συλλογική ασφάλεια που θα ενθάρρυνε τον εκδημοκρατισμό και την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης, περιλαμβάνοντας πλέον και τις Ανατολικές χώρες αυτής, ενώ ενίσχυσε την εξωστρέφεια της συμμαχίας, αναπτύσσοντας μία σειρά συνεργασιών σε εκτεταμένες γεωγραφικές περιοχές⁹.

---

⁷ Ανατρέξτε στο Άρθρο 5 του καταστατικού της συμμαχίας, σύμφωνα με το οποίο «ένοπλη επίθεση σε έναν, αποτελεί επίθεση σε όλους» (ΝΑΤΟ 2010).

⁸ Το Ανώτατο Αρχηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων της Ευρώπης (SHAPE) αρχικά είχε έδρα το Παρίσι, με πρώτο Ανώτατο Διοικητή τον μετέπειτα πρόεδρο των ΗΠΑ, Στρατηγό D.D. Eisenhower.

⁹ Το 1991 ιδρύεται το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας, το οποίο το 1997 μετονομάστηκε σε Συμβούλιο Ευρωατλαντικής Σύμπραξης (Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC), αποτελώντας φόρουμ διαβούλευσης με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και της Κεντρικής Ασίας. Το 1994, η συμμαχία επέκτεινε τις συνεργασίες προς το Νότο, ιδρύοντας τον Μεσογειακό Διάλογο (Mediterranean Dialogue - MD). Ταυτόχρονα δημιούργησε το πρόγραμμα «Σύμπραξη για την Ειρήνη» (Partners for Peace - PfP) επιτρέποντας σε χώρες εκτός ΝΑΤΟ («Εταίρους») να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να εκσυγχρονίζουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις με βάση τα πρότυπα της συμμαχίας, προλειαινώντας την ένταξή τους στη Συμμαχία (όπως για παράδειγμα με την Πολωνία-Ουγγαρία-Τσεχία).

Παράλληλα, ο αρχικός αριθμός των 12 μελών αυξήθηκε με την ένταξη και άλλων κρατών, ενώ από το 1999 έως το 2020, τα μέλη σχεδόν διπλασιάστηκαν. Ιστορικά, μετά την διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, ακολούθησε η άνοδος του εθνικισμού στην Ανατολική Ευρώπη (Πλατιάς 1995, 189). Η Γιουγκοσλαβική κρίση και η εθνοκάθαρση που έλαβε χώρα σε αυτήν, οδήγησαν το NATO να συνδράμει βοηθώντας τον ΟΗΕ μέσω του ναυτικού αποκλεισμού, της επιβολής ζωνών απαγόρευσης πτήσεων και της πραγματοποίησης αεροπορικών επιδρομών (1995) με αντίστοιχη ανάπτυξη στρατευμάτων. Το 1999 ακολούθησε η κρίση του Κοσσυφοπεδίου με παρόμοιες εθνικιστικές ακρότητες, κατά τις οποίες έλαβαν χώρα αεροπορικές επιδρομές¹⁰ και αναπτύσσοντας τη στρατιωτική δύναμη του NATO (KFOR), η οποία διατηρείται μέχρι και σήμερα. Η εμπειρία της Βαλκανικής παρέμβασης (Βοσνία - Κοσσυφοπέδιο) ανέδειξε την ανάγκη να αντικατασταθεί το δόγμα της αποτροπής του ψυχρού πολέμου, το οποίο βασιζόταν στα αντίποινα ενός πιθανού πυρηνικού κτυπήματος. Έτσι, η στατική οργάνωση της Συμμαχίας, η οποία ήταν επαρκής για να αποτρέψει την Σοβιετική απειλή, αντικαταστάθηκε από την απόφαση χρησιμοποίησης της ισχύος του NATO, σε συνδυασμό με διπλωματικές και ανθρωπιστικές δράσεις, για την διαχείριση των εκάστοτε κρίσεων (NATO 2019).

Η πρώτη πρόβλεψη για μέτρα διαχείρισης κρίσεων έγινε στην «Στρατηγική Αντίληψη» του 1991, όπου αναφέρονταν η «διαχείριση κρίσεων που επηρεάζουν την ασφάλεια των μελών της συμμαχίας». Ωστόσο, η αρχική διαμόρφωση του Συστήματος Χειρισμού Κρίσεων (ΣΧΚ) του NATO ξεκινάει με την αναθεωρημένη «Στρατηγική Αντίληψη» του 1999. Σε αυτή αναφέρεται ότι το NATO θα συμβάλει στην πρόληψη συγκρούσεων και θα συμμετάσχει ενεργά στη διαχείριση κρίσεων με επιχειρήσεις εκτός του άρθρου 5, καθώς διαπιστώθηκε η ανάγκη διαμόρφωσης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων, οι οποίες θα επέτρεπαν στην Συμμαχία να ανταποκριθεί στις νέες απειλές, αναλαμβάνοντας δράση και σε περιοχές εκτός των συνόρων της. Η τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, ανέδειξε την διασύνδεση των αποσταθεροποιημένων περιοχών με την τρομοκρατική απειλή και τις επιπτώσεις της στα κράτη-μέλη (Κ-Μ) της συμμαχίας. Το αποτέλεσμα αυτών των επιθέσεων, ήταν η επακόλουθη στρατιωτική επέμβαση ενός συνασπισμού 17 κρατών στο Αφγανιστάν (2001) (NATO 2018).

---

¹⁰ Έλαβαν χώρα 38000 αεροπορικές αποστολές, για 78 ημέρες. Οι βομβαρδισμοί έπαυσαν στις 4 Ιουνίου 1999, με την αποχώρηση του Σερβικού στρατού από το Κοσσυφοπέδιο.

Εν συνεχεία, το 2002, συμφωνήθηκε η πρόβλεψη για την παροχή μίας ταχείας ανάπτυξης δυνάμεων πέραν του Ευρωατλαντικού χώρου¹¹, ενώ ένα χρόνο αργότερα (2003) εγκρίθηκε η δυνατότητα υποστήριξης συμμάχων που εμπλέκονται σε επιχειρήσεις εκτός του ΝΑΤΟ. Στο ίδιο πλαίσιο, το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο ενέκρινε την συνδρομή της συμμαχίας στο σχεδιασμό Πολιτικής Προστασίας (ΝΑΤΟ 2011) για την υποστήριξη πολιτικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης ή καταστροφών που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 5 ή και εκτός αυτού. Οι ανωτέρω περιλάμβαναν τις συνέπειες χρήσης ραδιοβιοχημικών και πυρηνικών όπλων (PBXΠ), διεθνώς αναφερόμενα ως Chemical - Biological -Radio -Nuclear (CBRN), καθώς και την πρόβλεψη για στρατιωτική συνδρομή κατά της Διασποράς Όπλων Μαζικής Καταστροφής (PWMD). Η τελευταία, μαζί με την τρομοκρατία, τοποθετήθηκαν στις κύριες απειλές (ΝΑΤΟ 2019), ενώ νέες μορφές κινδύνου για την συμμαχία ήταν ο κυβερνοπόλεμος, η προστασία των πληροφοριακών συστημάτων, καθώς και η πυρηνική αποτροπή (Marszatek 2013, 11-13).

Τα διδάγματα από την ανάπτυξη δυνάμεων στο Αφγανιστάν, τη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο, τόνισαν το γεγονός ότι η στρατιωτική ισχύς από μόνη της δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη σταθερότητα. Η γεωπολιτική αστάθεια απαιτεί σύνθετα και πολύπλοκα μέσα διαχείρισης, τα οποία θα πρέπει να συνδυάζουν στρατιωτική ισχύ, διπλωματία και σταθεροποίηση μετά από τη σύγκρουση. Το ΝΑΤΟ, με τη νέα «Στρατηγική Αντίληψη» του 2010, στοχεύει πλέον σε μια «Ολοκληρωμένη / Ολιστική Προσέγγιση», βάσει της οποίας εμπλέκεται σε όλο το σύνολο των σταδίων μιας κρίσης (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά), χρησιμοποιώντας ένα ευρύ φάσμα εργαλείων και διευρύνοντας το πεδίο συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας (ΝΑΤΟ 2019).

2.2 Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων στο ΝΑΤΟ

Το Σύστημα Διαχείρισης Κρίσεων του ΝΑΤΟ, αποτελείται από μία σειρά αλληλοσυμπληρούμενων συμμαχικών υπηρεσιών, οι λειτουργίες των οποίων ενεργοποιούνται για να αναλάβουν δράση σε μια δυνητική ή και συνεχιζόμενη κρίση. Αποτελεί έναν οδηγό λήψης αποφάσεων, με συντονιστικό ρόλο μεταξύ των εθνικών εκπροσώπων στα στρατηγεία του ΝΑΤΟ, στις πρωτεύουσες των Κ-Μ και στις

---

¹¹ Ανατρέξτε στην Σύνοδο Κορυφής της Πράγας (2002) όπου συμφωνήθηκε η δυνατότητα ταχείας ανάπτυξης συμμαχικών δυνάμεων για την αντιμετώπιση απειλών (ΝΑΤΟ 2019).

στρατηγικές διοικήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, παρέχεται στη συμμαχία μία σειρά από επιλογές και μέτρα για την προετοιμασία και τη διεξαγωγή της διαχείρισης των κρίσεων.

Το σύστημα περιλαμβάνει τις ακόλουθες διαδικασίες, οι οποίες συνθέτουν την λειτουργία του μηχανισμού αντιμετώπισης κρίσεων:

α. Διαδικασία Διαχείρισης Κρίσεων (NATO Crisis Management Process - NCMP).

β. Σύστημα Πληροφοριών και Προειδοποίησης (NATO Intelligence Warning System - NIWS), το οποίο παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις σε εικοσιτετράωρη βάση, παρέχοντας πληροφορίες και έγκαιρη προειδοποίηση για πιθανές ή εν εξελίξει κρίσεις και συμβάντα (NATO 2015).

γ. Διαδικασία Επιχειρησιακού Σχεδιασμού (Operational Planning Process - OPP), στα πλαίσια της οποίας το ΝΑΤΟ αναπτύσσει, συντονίζει, εγκρίνει, εκτελεί, αξιολογεί και αναθεωρεί ή ακυρώνει, σχέδια επιχειρήσεων. Υφίστανται δύο κατηγορίες επιχειρησιακών σχεδίων, εκείνες που εμπίπτουν στο άρθρο 5, όσο και αυτές εκτός του άρθρου 5 (NATO 2013, 1-3). Αυτές είναι:

(1) Η Μελλοντική Σχεδίαση (Advance Planning), που αναφέρεται στην προετοιμασία αντιμετώπισης πιθανών κινδύνων για την ασφάλεια της Συμμαχίας μέσω τριών σχεδίων: το Διαρκές Αμυντικό Σχέδιο (Standing Defense Plan - SDP), το Ενδεχόμενο Σχέδιο ή Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης (Contingency Plan - CONPLAN) και το Γενικό Σχέδιο (General Plan - GENPLAN)

(2) Ο Σχεδιασμός Αντιμετώπισης Κρίσεων (Crisis Response Planning - CRP), που αφορά στην ανάπτυξη ενός Επιχειρησιακού Σχεδίου (Operational Plan - OPLAN) για την αντιμετώπιση μιας εξελισσόμενης ή δυνητικής κρίσης. Για κάθε κρίση συντάσσεται και καταρτίζεται ένα στρατηγικό OPLAN (το οποίο εγκρίνεται από το ΝΑΤΟ) και ένα επιχειρησιακό (το οποίο εγκρίνεται από το SACEUR).

δ. Υπηρεσία Πολιτικής Σχεδίασης Κρίσεων και Εκτάκτων Αναγκών (Civil Emergency Planning Management Agency - CEPMA), μέσω της οποίας, αναπτύσσονται σχέδια για την αποτελεσματική χρήση από το ΝΑΤΟ των διατιθέμενων συμμαχικών πολιτικών πόρων και υποδομών (λιμένες, αεροδρόμια, σιδηρόδρομοι κ.λπ.).

ε. Κέντρο Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Κρίσεων και Επιχειρήσεων (Comprehensive Crisis and Operations Management Center - CCOMC), το οποίο αποτελεί το κέντρο επιχειρήσεων για την διαχείριση των κρίσεων. Υπάγεται στο SHAPE και διαδραματίζει κομβικό ρόλο στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και την εκτέλεση των επιχειρήσεων καθώς συντονίζει τις στρατιωτικές (SHAPE) και μη στρατιωτικές (NATO HQ) ενέργειες της

Συμμαχίας στη διαχείριση κρίσεων. Με βάση τις λειτουργίες του, παρέχεται η πλήρης κατανόηση του φάσματος της κρίσης, εντοπίζοντας και αξιολογώντας τις επιπτώσεις στην ασφάλεια της Συμμαχίας. Ωστόσο, κατευθύνει στρατηγικά τις επιχειρήσεις του NATO ώστε να παραχθούν ολοκληρωμένα αποτελέσματα, για το σύνολο της Συμμαχίας, τους ετέρους αλλά και μεμονωμένα έθνη που χρειάζονται βοήθεια (NATO 2013, 3-4, 3-62, 3-70).

2.3 Διαδικασία διαχείρισης κρίσεων στο NATO

Η Διαδικασία Διαχείρισης Κρίσεων του NATO περιλαμβάνει έξι φάσεις, ο κύριος στόχος των οποίων είναι η υποστήριξη της λήψης αποφάσεων από το NAC και η ανάπτυξη των κατάλληλων δράσεων. Η δόμηση της διαδικασίας δίνει την ευκαιρία στα αρμόδια επιτελεία και στις επιτροπές να συντονίσουν τους κύκλους εργασιών τους και να υποβάλλουν έγκαιρα πλήρεις εισηγήσεις στο NAC. Με αυτόν τον τρόπο οι στρατηγικές πολιτικές διευκολύνονται από τις πρωτεύουσες των Κ-Μ, μέσω του NAC, τόσο στο πρώιμο στάδιο μιας αναδυόμενης κρίσης, όσο και κατά την εξέλιξή του κύκλου ανάπτυξής της. Την ίδια στιγμή, η συγκεκριμένη διαδικαστική δομή, επιτρέπει στον SACEUR να αναλάβει προπαρασκευαστικά μέτρα στρατιωτικού σχεδιασμού σε εύλογο/ρεαλιστικό χρόνο και στη συνέχεια να παρέχει στρατηγικές εκτιμήσεις για τις πρωτεύουσες των Κ-Μ, διατηρώντας ως κοινή γραμμή την λήψη των πολιτικών αποφάσεων από αυτές. Η μετάβαση μεταξύ των διαδοχικών φάσεων, αποφασίζεται από το NAC, με σκοπό την διατήρηση του πολιτικού ελέγχου σε όλη την διάρκεια της διαδικασίας του στρατιωτικού σχεδιασμού, προσφέροντας ευελιξία στη διάρκεια των φάσεων καθώς και δυνατότητα ανάμιξής τους (NATO 2011).

Κεφάλαιο 3. Σύστημα χειρισμού κρίσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΧΚ)

3.1 Ευρωπαϊκή Ένωση και κρίσεις

Αρχικά, η πρώτη δοκιμή ανάπτυξης μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας, καταγράφεται παράλληλα με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ).¹² Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας αποτελεί την πρώτη προσπάθεια, η οποία αν και δεν ολοκληρώθηκε, εντούτοις οδήγησε το 1954 στην εναλλακτική πρόταση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Στην συνέχεια, με τη σταδιακή μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, προέκυψε η ανάγκη θέσπισης κοινής θέσης των Κ-Μ σε θέματα ασφάλειας, που οδήγησε το 1970 στην υιοθέτηση του διακυβερνητικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) (European Political Cooperation – EPC). Το τελευταίο αποτέλεσε το πεδίο διαβούλευσης των Κ-Μ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και επί τοις ουσίαις την βάση για μία κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική.

Τα γεγονότα που ακολούθησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990¹³, κατέδειξαν την ανάγκη μιας κοινής προσέγγισης και αντιμετώπισης των θεμάτων που άπτονται της ασφάλειας και της άμυνας της Ευρώπης. Η συνθήκη του Μάαστριχτ (1992, σε ισχύ 1993), δημιουργεί την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία καθιερώνει την εξωτερική πολιτική ως τον δεύτερο πυλώνα της Ένωσης, ενώ η ΕΠΣ μετεξελίχθηκε στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) (Common Foreign and Security Policy – CFSP). Στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, τα κράτη συμφώνησαν ότι εκτός από κοινές δράσεις στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και συνεργασίας στους διεθνείς οργανισμούς, θα επιδίωκαν την

---

¹² Η ΕΚΑΧ συγκροτήθηκε από την Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, το 1952 και περιελάμβανε προβλέψεις για τον έλεγχο της επαναβιομηχάνισης και επανεξοπλισμού της Γερμανίας (Κοππά 2017, 44).

¹³ Πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1989), διάλυσης του Συμφώνου της Βαρσοβίας και της Σοβιετικής Ένωσης (1990), Πόλεμος του Κόλπου και Γιουγκοσλαβικός Εμφύλιος (1991).

επιβολή ανάλογων κοινών θέσεων και πολιτικών επί των αμυντικών θεμάτων. Την ίδια στιγμή, η Συνθήκη του Μάαστριχτ κατέστησε τη ΔΕΕ αναπόσπαστο τμήμα της ΚΕΠΠΑ, δίνοντας της επιχειρησιακά καθήκοντα και επαναπροσδιορίζοντας τις σχέσεις ΕΕ-NATO. Στην συνεδρίαση των Κ-Μ της ΔΕΕ στην Βόννη (1992), καθορίστηκαν οι νέες αποστολές για την ασφάλεια της Ευρώπης. Έτσι, για να ενισχυθεί ο επιχειρησιακός ρόλος της ΔΕΕ, καθορίστηκε η διάθεση μονάδων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στις επονομαζόμενες «Αποστολές Πέτερσπεργκ» (Petersberg Tasks), οι οποίες περιλάμβαναν και στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων.¹⁴

Συνεπακόλουθα, η ΕΕ με την σειρά της δημιούργησε την Συνθήκη του Άμστερνταμ που επικυρώθηκε το 1999, η οποία με την σειρά της αναθεώρησε και την Συνθήκη του Μάαστριχτ. Η ανωτέρω συνθήκη ενσωμάτωσε τις αποστολές «Πέτερσπεργκ» στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ και τις ενέταξε στην αρχιτεκτονική διαχείρισης κρίσεων της ΚΕΠΠΑ, παρέχοντας την αρμοδιότητα εντολής και πολιτικής εποπτείας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Σημαντικό βήμα προς την διαμόρφωση πολιτικής στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, αποτέλεσε η Βρετανογαλλική διακήρυξη του Saint Malo το 1998, η οποία είχε ως στόχο την ανάπτυξη της δυνατότητας περί αυτόνομης δράσης της ΕΕ, μέσω αξιόπιστων στρατιωτικών δυνάμεων και τη χρήση τους σε μία νέα αναδυόμενη κρίση, στην περίπτωση μη εμπλοκής του NATO (Κοπά 2017, 63-67). Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που ακολούθησε στο Ελσίνκι (1999), η εν λόγω πολιτική ονομάστηκε Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΕΠΑΑ), η οποία σταδιακά οδήγησε στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Επιπλέον, συμφωνήθηκε η υιοθέτηση ενός «Κύριου Στόχου» (Headline Goal)¹⁵, σχετικά με την δημιουργία έως το 2003 μιας Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης (European Rapid Reaction Force) για την εκτέλεση αποστολών τύπου Πέτερσπεργκ, ώστε η ΕΕ να μπορεί να αναλάβει αποκλειστικά τις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων.

Το 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να ενισχύσει περαιτέρω την ικανότητα διαχείρισης κρίσεων με στρατιωτικά μέσα, έθεσε τον κύριο στόχο όλης της ένωσης. Ο στόχος

¹⁴ Ονομάστηκαν τύπου «Πέτερσπεργκ» και αποτελούνται από:

α. Ανθρωπιστικές και επιχειρήσεις διάσωσης (Μη στρατιωτικές).

β. Επιχειρήσεις μαχίμων μονάδων, συμπεριλαμβανομένων και ειρηνευτικών επιχειρήσεων (Στρατιωτικές).

γ. Επιχειρήσεις διατήρησης ειρήνης (Πρόληψης συρράξεων).

¹⁵ Αναφέρεται και ως «Helsinki Headline Goal» ή «Headline Goal 2003».

αναφερόταν σε ένα ευρύ φάσμα επιχειρήσεων που περιελάμβανε την ανάπτυξη υψηλής ετοιμότητας διάφορων ευρωπαϊκών ταγμάτων μάχης (Battlegroups)¹⁶, είτε μεμονωμένα, είτε ως μέρος μιας ευρύτερης κινητοποίησης, σε απομακρυσμένες περιοχές της ΕΕ παρέχοντας και την δυνατότητα ταυτόχρονης ανάληψης δύο ή και περισσότερων επιχειρήσεων ταχείας αντίδρασης. Το φάσμα των επιχειρήσεων περιελάμβανε, πρόληψη συγκρούσεων, διαχωρισμό αντιμαχόμενων παρατάξεων με χρήση βίας, επιχειρήσεις σταθεροποίησης, αστυνόμευσης και αποκατάστασης καταστροφών, ανάπτυξη και παροχή στρατιωτικών συμβούλων σε τρίτες χώρες, επιχειρήσεις εκκένωσης και ανθρωπιστικές επιχειρήσεις.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007 που τέθηκε σε ισχύ 2009, αποτελεί το σημαντικότερο βήμα προς μία πιο αποτελεσματική και συνεκτική ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο (Κοπά 2017, 76). Η κύρια τροπολογία που συμβάλει προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης που στην ουσία αποτελεί το Διπλωματικό Σώμα της ΕΕ, υπό τις ενισχυμένες εξουσίες του Υπατου Εκπροσώπου Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁷. Οι δύο λειτουργίες των θέσεων, παρέχουν την δυνατότητα στον Υπατο Εκπρόσωπο / Αντιπρόεδρο, να εφαρμόσει μία «Ολοκληρωμένη Προσέγγιση» στη διαχείριση κρίσεων. Κάποιες επιπλέον τροποποιήσεις είναι η ενίσχυση της ΚΕΠΑΑ/ΕΠΑΑ η οποία ουσιαστικά αποτελεί την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), η πρόβλεψη μίας Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (Permanent Structured Cooperation – PESCO), η διεύρυνση των αποστολών Πέτερσμπεργκ, καθώς και η εισαγωγή της «Ρήτρας Αμοιβαίας Συνδρομής» και της «Ρήτρας Αλληλεγγύης» .

Το 2016, έγινε παρουσίαση μίας «Συνολικής Στρατηγικής για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης» τουτέστιν «Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ» (European Union Global Strategy - EUGS), που μέχρι και σήμερα αποτελεί την πιο πρόσφατη προσέγγιση για την κοινή γραμμή της ένωσης σε θέματα που άπτονται της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας.

---

¹⁶ Οι συγκεκριμένες δυνάμεις, θα διατίθεντο από τα Κ-Μ της ένωσης, κατόπιν διαβούλευσης στην οποία θα ρυθμιζονταν ο αριθμός και ο εξοπλισμός τα οποία θα προσφέρονταν.

¹⁷ Ανατρέξτε στον όρο High Representative Vice President-HP VP (https://www.eeas.europa.eu/eeas/high-representative-vice-president_en).

3.2 Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων στην Ε.Ε.

Η Διαχείριση Κρίσεων εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, μέσω του Μηχανισμού Διαχείρισης Κρίσεων (Crisis Response Management – CRM). Ο μηχανισμός, στοχεύει στην συνέργεια και στον συντονισμό των διαθέσιμων πόρων και φορέων της ΕΕ, για την αντιμετώπιση κρίσεων και καταστάσεων έκτακτης ανάγκης - συμπεριλαμβανομένων των υβριδικών απειλών – που τείνουν να επηρεάσουν ενδεχομένως τα συμφέροντα της ΕΕ ή ενός μεμονωμένου Κ-Μ. Όταν προκύπτει μία κατάσταση η οποία συνεπάγεται την εξωτερική δράση της ΕΕ, ενεργοποιείται ο μηχανισμός της, τα θεμελιώδη στοιχεία του οποίου είναι τα ακόλουθα (Serrano 2017, 73,74):

Πίνακας 3.2.1 Μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων	
Συμβούλιο Κρίσης (Crisis Meeting)	<p>Συγκροτείται από τα ανώτερα στελέχη της ΕΥΕΔ, της Επιτροπής και του Συμβουλίου της ΕΕ, τα οποία εμπλέκονται άμεσα στην διαχείριση μιας κρίσης. Αξιολογεί τις βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις της διαμορφούμενης κατάστασης και αποφασίζει την εφαρμογή μίας ή συνδυασμού των παρακάτω επιλογών:</p> <ul style="list-style-type: none"> i. την άμεση ανάληψη δράσης, ii. την ενεργοποίηση του Τμήματος Κρίσης (Crisis Cell) iii. την συγκρότηση της Πλατφόρμας Κρίσης (Crisis Platform) <p>Οι επιλογές, δύναται να εφαρμοστούν με οποιαδήποτε χρονική ακολουθία.</p>
Τμήμα Κρίσης (Crisis Cell)	<p>Υποστηρίζει τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων της ΕΥΕΔ και εξασφαλίζει ότι εφαρμόζονται οι κατευθύνσεις που λαμβάνονται στο Συμβούλιο Κρίσεων. Αποτελείται από σταθμούς εργασίας, οι οποίοι στελεχώνονται από προσωπικό της ΕΥΕΔ, της Επιτροπής και τις αρμόδιες στην διαχείριση της</p>

	κρίσης, υπηρεσίες του Συμβουλίου της ΕΕ.
Πλατφόρμα Κρίσης (Crisis Platform)	Σκοπός της είναι η συγκέντρωση όλων των αρμόδιων θεσμών και υπηρεσιών της ΕΥΕΔ, της Επιτροπής και του Συμβουλίου, για την «επί τούτω» (ad hoc) αξιολόγηση των μεσομακροπρόθεσμων επιπτώσεων μιας κρίσης και την συναπόφαση λήψης μέτρων. Έτσι επιτυγχάνεται ο αναγκαίος συντονισμός των μέσων, τα οποία υπόκεινται σε διαφορετικές θεσμικές διαδικασίες και παρέχεται σαφής πολιτική και στρατηγική καθοδήγηση, για τη διαχείριση μιας κρίσης.
Ειδική Ομάδα (Task Force)	Συντίθεται από αντιπροσώπους των υπηρεσιών που εμπλέκονται στην διαχείριση της κρίσης. Κύριοι στόχοι της είναι η παρακολούθηση και διευκόλυνση της εφαρμογής της αναληφθείσας δράσης, η αξιολόγηση του αντίκτυπου των επιδράσεών της, ενώ συμμετέχει στην προετοιμασία του Πολιτικού Πλαισίου Αντιμετώπισης Κρίσεων (Political Framework for Crisis Approach - PFCA).

3.3 Διαδικασία διαχείρισης κρίσεων στην Ε.Ε.

Η Διαδικασία Διαχείρισης Κρίσεων του ΝΑΤΟ περιλαμβάνει έξι φάσεις, οι σκοποί των οποίων είναι η υποστήριξη της λήψης απόφασης από το ΝΑΤΟ και η ανάπτυξη των κατάλληλων δράσεων. Η δόμηση της διαδικασίας είναι τέτοια, ώστε μετά από μία αξιολόγηση κάποιας ενδεχόμενης κατάστασης, να υπάρχει η δυνατότητα σε αρμόδια επιτελεία και επιτροπές να συντονίσουν το έργο τους και να υποβάλλουν εγκαίρως τις εισηγήσεις τους στο ΝΑΤΟ. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η λήψη στρατηγικών και πολιτικών αποφάσεων από τις πρωτεύουσες των Κ-Μ, τόσο στο πρώιμο στάδιο μιας αναδυόμενης κρίσης, όσο και κατά τη διάρκεια του κύκλου εξέλιξής της. Παράλληλα, η εν λόγω διαδικαστική δομή, επιτρέπει στον SACEUR να αναλάβει προπαρασκευαστικά μέτρα στρατιωτικού σχεδιασμού μέσα σε ένα εύλογο και ρεαλιστικό διάστημα ώστε εν συνεχεία να είναι σε θέση να παρέχει στρατηγικές εκτιμήσεις προς τις πρωτεύουσες των

Κ-Μ, για την λήψη των εκ νέου πολιτικών αποφάσεών τους. Η εναλλαγή μεταξύ των επιμέρους φάσεων, αποφασίζεται από το ΝΑC, διατηρώντας με αυτό τον τρόπο τον πολιτικό έλεγχο της διαδικασίας του στρατιωτικού σχεδιασμού (ΝΑΤΟ 2011).

Πίνακας 3.3.1 Φάσεις διαδικασίας διαχείρισης κρίσεων

<p>Φάση 1 - Αρχική Επίγνωση της Κατάστασης μιας Πιθανής / Εν Εξελίξει Κρίσης (Initial Situation Awareness of s Potential / Actual Crisis) (Crisis Meeting)</p>	<p>Η διαδικασία ξεκινά όταν υφίστανται ενδείξεις ή πληροφορίες για μία δυνητική κρίση, από το σύστημα πληροφοριών του ΝΑΤΟ (NIWS), συμμάχους, εταίρους ή άλλες πηγές. Το CCOMC αναλύει τα δεδομένα και εκτιμά την πιθανή επίδρασή τους στα συμφέροντα της Συμμαχίας. Σε περίπτωση θετικής εκτίμησης, εισηγείται στο ΝΑC την κήρυξη αντίστοιχων μέτρων και την ενεργοποίηση της φάσης 2 (ΝΑΤΟ 2013, 3-8, 3-9). Οι δυνατές επιλογές του ΝΑC είναι:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Η μη περαιτέρω εξέταση, (2) η άμεση, εκτενέστερη και εστιασμένη επαγρύπνηση προς παροχή περισσότερων πληροφοριών στο Συμβούλιο, (3) η εξέταση διπλωματικών, πολιτικών και προληπτικών δράσεων και (4) η πλήρης ενεργοποίηση για αξιολόγηση της κατάστασης και μετάπτωση στις φάσεις 2 και 3 (ΝΑΤΟ 2011).
<p>Φάση 2 – Εκτίμηση Στρατηγικού Επιπέδου (Strategic Assessment)</p>	<p>Το ΝΑC εμπλέκει το SACEUR, στην σύνταξη της Εκτίμησης Στρατηγικού Επιπέδου (SACEUR’s Strategic Assessment - SSA). Το τελευταίο στην αξιολόγηση της κρίσης ενισχύεται και από τις αρμόδιες πολιτικές και στρατιωτικές επιτροπές (CMTF, OPC και CEPC). Η παρούσα φάση ολοκληρώνεται με την υποβολή</p>

	<p>από τον SACEUR της παραπάνω εκτίμησης στο NAC, ενώ συνεχίζεται η παρακολούθηση της εξελισσόμενης κατάστασης από το CCOMC, για την ανανέωση της ενημέρωσης. Η εξαγόμενη εκτίμηση, υποστηρίζει την διαδικασία Πολιτικο-Στρατιωτικής Εκτίμησης (Political -Military Estimate - PME), τμήμα της οποίας αποτελεί η εν λόγω φάση. Στις γενικότερες στοχεύσεις του παρόντος σταδίου, περιλαμβάνεται η πλήρης κατανόηση από το σύνολο των εμπλεκόμενων οργάνων, της διαμορφούμενης κατάστασης, των πιθανών κινδύνων και των αντικειμενικών σκοπών (ΑΝΣΚ) της Συμμαχίας, για την διαχείριση της κρίσης (NATO 2013, 3-15, 3-17).</p>
<p>Φάση 3 – Ανάπτυξη Επιλογών Αντίδρασης (Response Options Development)</p>	<p>Στόχος της 3ης φάσης είναι η οριστικοποίηση της Επιθυμητής Τελικής Κατάστασης (ETK) του ΝΑΤΟ (NATO End State) και η περαιτέρω ανάπτυξη της δράσης της Συμμαχίας σε στρατηγικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Σε αυτή τη φάση, αφού το NAC λάβει υπόψη τις διατιθέμενες πληροφορίες, την Εκτίμηση Στρατηγικού Επιπέδου και τις εισηγήσεις των εμπλεκόμενων επιτροπών, αναζητά τρόπους διαχείρισης της κρίσης. Ο SACEUR εισηγείται πιθανούς τρόπους χρησιμοποίησης στρατιωτικών μέσων (Military Response Options – MRO) στο NAC, ολοκληρώνοντας την 3η φάση. Το NAC μπορεί να επιλέξει μία από τις προτεινόμενες επιλογές αντίδρασης, παρέχοντας επίσημη πολιτική οδηγία (NAC Initiating Directive – NID) προς τις Στρατιωτικές Αρχές του ΝΑΤΟ (NATO Military Authorities - NMA)¹⁸ να προβούν σε σχεδιασμό επιχειρήσεων για τη συγκεκριμένη επιλεγμένη δράση. Με την απόφαση αυτή, η διαδικασία προχωρά στην 4η Φάση.</p>

¹⁸ Αυτές είναι η Στρατιωτική Επιτροπή (MC), ο SACEUR Διοικητής του Στρατηγείου Επιχειρήσεων (SHAPE) και ο Διοικητής του Στρατηγείου Μετασχηματισμού (HQ SACT), υποστηριζόμενες από το Διεθνές Στρατιωτικό Επιτελείο (International Military Staff-IMS) του ΝΑΤΟ.

**Φάση 4 - Ανάπτυξη
Στρατηγικού Σχεδίου
(Strat. Development)**

Το στάδιο αυτό, περιλαμβάνει δύο μέρη, τις Φάσεις 4α και 4β.

Σκοπός της Φάσης 4α, είναι η ανάπτυξη της Ιδέας Ενεργείας της Επιχείρησης (Concept of Operations - CONOPS Development) του SACEUR για την διεξαγωγή της στρατιωτικής επιχείρησης, η επίτευξη των στρατιωτικών στόχων της Συμμαχίας και η εξασφάλιση των προϋποθέσεων επίτευξης της ΕΤΚ. Η εν λόγω φάση ξεκινά με την έκδοση της Οδηγίας Ενεργοποίησης του ΝΑC (NID) και ολοκληρώνεται με την υποβολή των CONOPS στο ΝΑC, μέσω της MC. Οι υποβαλλόμενοι CONOPS αναπτύσσονται βάσει των MRO, του συντονισμού των επιχειρησιακών απαιτήσεων με τις εμπλεκόμενες Επιχειρησιακές Διοικήσεις καθώς και του Πολιτικο-Στρατιωτικού συντονισμού με το Αρχηγείο του ΝΑΤΟ (NATO HQs).

Η Φάση 4β ακολουθεί μετά την έγκριση των CONOPS. Σκοπός της είναι η ανάπτυξη του Σχεδίου Επιχειρήσεων (OPLAN Development) και η συγκρότηση της Δύναμης (Force Generation). Το OPLAN αναπτύσσεται σε πλήρη συντονισμό με τις λοιπές μη στρατιωτικές ενέργειες, ενώ ολοκληρώνεται με την υποβολή και έγκρισή του από το ΝΑC, μέσω του MC. Παράλληλα, καθορίζονται και οι απαιτούμενες για την επιχείρηση δυνάμεις (προσωπικό και μέσα), οι οποίες θα συγκροτηθούν από την προσφορά των Κ-Μ. Για τον σκοπό αυτό, ο SACEUR υποβάλλει στο ΝΑC (μαζί με τα CONOPS) την Αναφορά Απαιτούμενων Δυνάμεων (Statement of Requirements – SOR) και συγχρόνως συγκαλεί σύσκεψη με τους εθνικούς αντιπροσώπους των Κ-Μ και των εταίρων, για την διερεύνηση των δυνατοτήτων συνεισφοράς δυνάμεων. (NATO 2013, 3-50, 3-69, 3-71, 3-72).

Φάση 6 - Μετάβαση (Transition)	<p>Η απόφαση του ΝΑC για την εκτέλεση της επιχείρησης και η έκδοση της Οδηγίας Ενεργοποίησης Δυνάμεων (NAC Execution Directive – NED) οδηγεί στη φάση 5 και στη διεξαγωγή της στρατιωτικής επιχείρησης. Σε όλη τη διάρκεια της εν λόγω φάσης, το ΝΑΤΟ διεξάγει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις για την επίτευξη του Στρατιωτικού Στρατηγικού Σκοπού (Military Strategic Objectives - MSO) που θα συμβάλει στην επίτευξη της ΕΤΚ. Παράλληλα, συντάσσονται Περιοδικές Αξιολογήσεις Αποστολής (Periodic Mission Reviews – PMRs), που αφορούν στην πρόοδο των εν εξελίξει επιχειρήσεων, ιδιαίτερα όταν αυτές καταστούν μακροχρόνιες, για τυχόν επαναπροσδιορισμό της στρατιωτικής δράσης και της δομής δυνάμεων που επιχειρεί¹⁹. Σε στρατηγικό επίπεδο, η Διοίκηση και Έλεγχος (Command and Control - C2) εκτελείται από τον SACEUR, στο κέντρο επιχειρήσεων (CCOMC). Με την επίτευξη της ΕΤΚ, ο SACEUR εισηγείται στο ΝΑC την μετάπτωση στην επόμενη φάση της διαχείρισης κρίσεων (NATO 2013, 3-106, 3-107).</p>
Φάση 6 - Μετάβαση (Transition)	<p>Στην εν λόγω φάση περιλαμβάνονται οι δραστηριότητες ομαλής απόσυρσης των δυνάμεων του ΝΑΤΟ από την περιοχή. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, λαμβάνει χώρα ένας νέος κύκλος σχεδίασης, αντίστοιχος με αυτόν που πραγματοποιήθηκε για την ανάπτυξη των δυνάμεων (Φάσεις 1-5). Παράλληλα με την αποχώρηση των δυνάμεων, λαμβάνει χώρα και η μετάβαση του ελέγχου μιας περιοχής στις εθνικές αρχές ή άλλες δυνάμεις οργανισμών (ΟΗΕ, ΕΕ). Η γενικότερη στόχευση της διαδικασίας απόσυρσης, είναι η ομαλή μετάβαση σε περιβάλλον σταθερότητας. Όταν μετά τον τερματισμό των επιχειρήσεων, ληφθεί η απόφαση του τρόπου</p>

¹⁹ Οι εν λόγω αξιολογήσεις, συνήθως λαμβάνουν χώρα σε εξαμηνιαία βάση και παρέχουν προτάσεις αλλαγών που πρέπει να εξετασθούν από τη Στρατιωτική Επιτροπή και το Συμβούλιο.

μετάβασης, οι ενέργειες σε στρατηγικό επίπεδο θα συντονιστούν από το CCOMC. Επιπρόσθετα, το εν λόγω κέντρο είναι υπεύθυνο για την σύνταξη της έκθεσης επιχειρήσεων και την έκδοση των επιχειρησιακών διδαγμάτων (Lessons Learned Process) (NATO 2013, 3-110, 3-111).

Κεφάλαιο 4. Ευρωπαϊκή Ένωση και ΝΑΤΟ

4.1 Η Ευρωπαϊκή ασφάλεια και το ΝΑΤΟ

Οι δεσμοί της Συνθήκης του Βορειοατλαντικού Συμφώνου και της ΕΕ, αρχίζουν από τα πρώτα στάδια της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, καθώς αυτή η διαδικασία - μαζί με την ασφάλεια της Ευρώπης – αποτελούσαν και αποτελούν καίριες στοχεύσεις της Συμμαχίας. Ο μεγάλος αριθμός ευρωπαϊκών κρατών που συμμετέχουν και στους δύο οργανισμούς²⁰, καθιστά τη σχέση τους αλληλένδετη, με την Συμμαχία να αποτελεί έως σήμερα τον κυριότερο οργανισμό συλλογικής ασφάλειας της Ευρώπης (Κοπά 2017, 36). Τα ζητήματα της κοινής οικονομίας και ανάπτυξης, καθιέρωσαν τον κοινό τόπο στην εξελικτική πορεία της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η έννοια της κοινής πολιτικής ασφάλειας δεν εξελίχθηκε ομαλά, καθώς τα «κράτη-μέλη δεν συμφωνούσαν ως προς την αναγκαιότητα του εγχειρήματος» (Κοπά 2017, 43). Καθώς η ΕΕ εξελισσόταν σταδιακά δημιουργήθηκαν τρία ρεύματα τα οποία αποτελούν - έως και σήμερα - τον ρυθμιστικό παράγοντα διαμόρφωσης της ΚΕΠΠΑ / ΚΠΑΑ. Τα οποία είναι τα κατωτέρω:

- Χώρες με φιλοατλαντικό προσανατολισμό , όπως μέχρι πρότινος η Μ. Βρετανία και οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης
- Χώρες με ευρωσκεπτικιστικό προσανατολισμό όπως για παράδειγμα η Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ελλάδα και Ισπανία, που υποστηρίζουν την ενδυνάμωση των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων
- Ουδέτερες χώρες

²⁰ Το 70% των μελών του ΝΑΤΟ ανήκουν στην ΕΕ και το 78% των Κ-Μ της Ένωσης, συμμετέχουν στο ΝΑΤΟ.

Έχοντας ως δεδομένο λοιπόν ότι τα Κ-Μ της ΕΕ, εστιάζουν την κοινή τους άμυνα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, δημιουργείτε σε ορισμένα από αυτά, μειωμένο ενδιαφέρον για την συγκρότηση μίας ισχυρής κοινής ευρωπαϊκής άμυνας. Επί του παρόντος το ΝΑΤΟ αποτελεί σε μεγάλο βαθμό την ίδια την ευρωπαϊκή ασφάλεια, καθώς προσφέρει στην Ευρώπη το απαραίτητο οργανωτικό, στρατηγικό και επιχειρησιακό βάθος για την αντιμετώπιση ή την συνδρομή, σε κρίσεις μεγάλης κλίμακας (Galantino, Freire 2015, 99).

4.2 Η εμπειρία της Λιβύης και της Ουκρανίας

Οι κυριότερες συνεργασίες, που έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ βάσει της συμφωνίας Berlin Plus, είναι η αντικατάσταση της επιχείρησης του ΝΑΤΟ «Allied Harmony» από την (πρώτη) επιχείρηση της ΕΕ «Concordia» (Μάρτιος 2003)²¹, η αντικατάσταση της «SFOR» του ΝΑΤΟ από την «EUFOR ALTHEA» στη Βοσνία (Δεκέμβριος 2004)²², καθώς και η κρίση στη Λιβύη (2011).

Η Λιβύη, αποτελεί μία από τις πρώτες χώρες όπου εξαπλώθηκε η εξέγερση της «Αραβικής Άνοιξης»²³ το 2011, αποσταθεροποιώντας την πλήρως και οδηγώντας το ΣΑ/ΟΗΕ να εκδώσει ψήφισμα για την προστασία των πολιτών. Στη συγκεκριμένη κρίση, η οποία εξελίσσονταν στην περιοχή πλησίον των συνόρων της ΕΕ, οι ΗΠΑ δεν επιθυμούσαν μία νέα εμπλοκή σε μουσουλμανική χώρα, οι υπόλοιποι ισχυροί δρώντες απείχαν, ενώ οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δεν είχαν διαμορφωθεί ολοκληρωτικά. Οι σοβαρές ελλείψεις σε επίπεδο υποδομών και δυνατοτήτων, η εξαρχής αρνητική στάση της Ύπατης Εκπροσώπου Λαίδης C. Ashton, η διστακτικότητα και η απουσία πολιτικής βούλησης, οι εθνικές επιδιώξεις και τα επιμέρους συμφέροντα οδήγησαν σε μια περιορισμένη γαλλο-βρετανική επιχείρηση, με τη χρήση υποδομών του ΝΑΤΟ (Stavridis 2014, 12), η οποία αργότερα κατέληξε σε πλήρως νατοϊκή επιχείρηση.

Αντίστοιχα, η κρίση της Ουκρανίας, αιφνιδίασε το σύνολο των Κ-Μ της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και της ΕΕ. Οι εκτεταμένες ταραχές στα τέλη του 2013 και

---

²¹ Για την σταθεροποίηση της ΠΓΔΜ και της υλοποίησης της Συμφωνίας της Οχρίδας (2001).

²² Στην οποία λόγω αντιδράσεων, ως επιχειρησιακός Διοικητής της ευρωπαϊκής δύναμης παρέμεινε ο Deputy Supreme Allied Commander Europe - DSACEUR του ΝΑΤΟ.

²³ Η εν λόγω εξέγερση, ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2010 από την Τυνησία και σύντομα μεταλαμπαδεύτηκε και σε άλλες χώρες του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής, μεταξύ των οποίων η Λιβύη, η Αίγυπτος και η Συρία. Τα αποτελέσματα της παραγόμενης αποσταθεροποίησης, επηρεάζουν έως και σήμερα το διεθνές περιβάλλον.

τα αποσχιστικά δημοψηφίσματα των πλειοψηφούντων ρωσικών πληθυσμών της χώρας που ακολούθησαν, στις αρχές του 2014, οδήγησαν στην απόσχιση της Κριμαίας και την «ένωσή» της με την Ρωσία, καθώς και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας ακόμα τριών Ανατολικών επαρχιών. Κατά την διάρκεια της κρίσης, οι ταραχές μεταξύ ρωσόφωνων παραστρατιωτικών οι οποίοι συνεπικουρούνταν από συγκεκαλυμμένα ρωσικά στρατεύματα, με τις αντίστοιχες ουκρανικές δυνάμεις, εξαπλώθηκαν σε όλες τις Νοτιοανατολικές επαρχίες της χώρας. Από πλευράς Ρωσίας, οι επιχειρήσεις βασίστηκαν σε καλά οργανωμένο πληροφοριακό πόλεμο και στην καθολική - αιφνιδιαστική χρήση των ρωσόφωνων παραστρατιωτικών, παράλληλα με συμβατικές επιχειρήσεις, περιορίζοντας έτσι τα περιθώρια παροχής εξωτερικής βοήθειας προς την Ουκρανία, μόνο σε οικονομικό επίπεδο. Η εν λόγω κρίση κατέδειξε ότι το ΝΑΤΟ, αλλά και η ΕΕ, έπρεπε να προσαρμοστούν στις νέες μορφές πολέμου που εισήγαγε η Ρωσία²⁴ (ΝΑΤΟ 2014), κάτι το οποίο επαληθεύτηκε εν συνεχεία με την επανεισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022.

Κεφάλαιο 5. Η Ε.Ε. και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

5.1 Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην ΕΕ

Η ανάπτυξη των ΑΠΕ αποτελεί ένα από τα κορυφαία πεδία τεχνολογικής και επιχειρηματικής καινοτομίας, καθώς προσφέρει ενέργεια που πλέον παράγεται με χαμηλότερο κόστος από άλλες συμβατικές πηγές, όπως για παράδειγμα από τα ορυκτά καύσιμα.²⁵ Ειδικότερα, από την πλευρά της ΕΕ γίνεται προσπάθεια διασφάλισης μίας δικαιότερης μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη ισχυρών οικονομιών στις χώρες της περιφέρειας, μέσω της διατήρησης του ενεργειακού τους προφίλ. Ωστόσο, πέρα από την τεχνολογική συνέργεια που χρήζει για να αναπτυχθεί και να ανεξαρτητοποιηθεί η ΕΕ, μεγάλη σημασία έχει η κοινωνική συνέργεια, αλλά και η ανάπτυξη σχημάτων κοινωνικής συμμετοχής στην παραγωγή και στην διαχείριση της καθαρής ενέργειας.

---

²⁴ Πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι οι ΗΠΑ, μετά την Ρωσική εισβολή στην Γεωργία το 2008, εφάρμοζαν πολιτική κατευνασμού και μη-αντίδρασης προς την Ρωσία (Sperling, Webber 2016, 20).

²⁵ Lazard. (2018, November). Lazard's Levelized Cost of Energy analysis – Version 12.0.

5.2 Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην Ελλάδα ως μελέτη περίπτωσης για την ΕΕ

Η μόνη λύση από την σκοπιά της ΕΕ για τον μετριασμό της ενεργειακής κρίσης μέσα από την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα, είναι η ανάπτυξη καθαρών πηγών ενέργειας. Επομένως, όλες οι εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι απαραίτητο να αποτελούν πρότυπα τεχνολογικών εφαρμογών ελάχιστου οικολογικού αποτυπώματος. Επί παραδείγματι, σε σχέση με το κόστος παραγωγής, τα αιολικά και τα μεγάλης κλίμακας φωτοβολταϊκά πάρκα είναι ικανά πλέον να προσφέρουν ηλεκτρική ενέργεια σαφώς φθηνότερη από τα συμβατικά καύσιμα (άνθρακα φυσικό αέριο και βεβαίως πυρηνικά), με όρους σταθμισμένου κόστους ενέργειας, χωρίς να συνυπολογίζεται το εξωτερικευμένο κόστος, δηλαδή το κόστος των επιπτώσεων στην υγεία και το περιβάλλον.²⁶

5.2.1 Ήλιος

Η ηλεκτροπαραγωγή από τον ήλιο αποτελεί έναν τομέα ιδιαίτερα ώριμο που προφέρει μεγάλες ευκαιρίες τεχνολογικής καινοτομίας σε μεγάλο εύρος εφαρμογών. Εντούτοις, στην Ελλάδα η ανάπτυξη των ηλιακών συστημάτων βρίσκεται καθηλωμένη σε σχεδόν μηδενικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2014, ιδίως μετά την καθίζηση της αγοράς των φωτοβολταϊκών και παρά τις πρόσφατες ισχνές τάσεις ανάκαμψης (2018).

Πίνακας 5.2.1

Πηγή: Φωτοβολταϊκά – Εξέλιξη εγκατεστημένης ισχύος. International Renewable Energy Agency (IRENA)

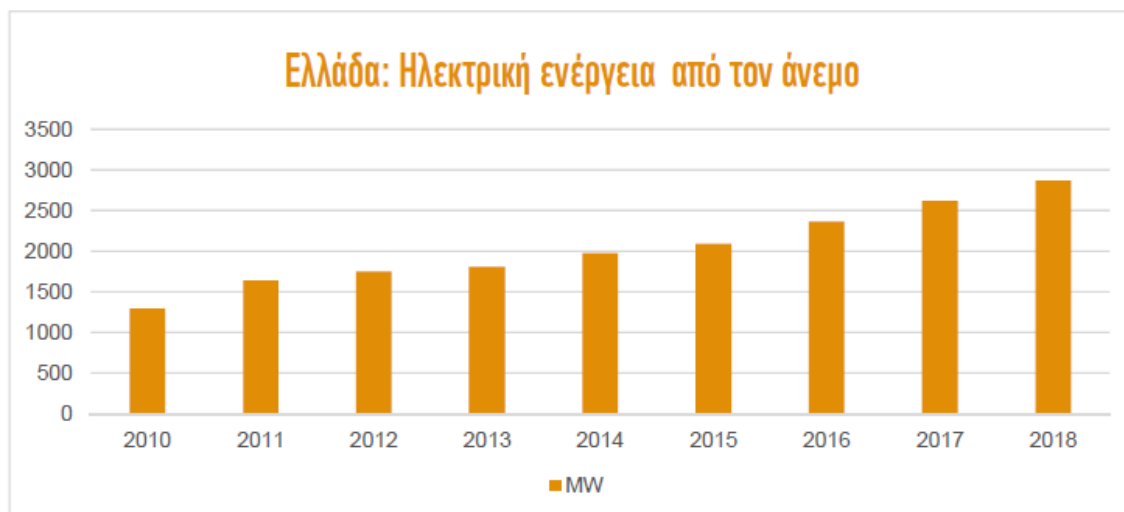
²⁶ Lazard. (2018). Lazard's levelized cost of energy analysis – Version 12.0.

Σημαντικό περιθώριο αξιοποίησης της συγκεκριμένης τεχνολογίας προσφέρει το θεσμικό πλαίσιο για τον ενεργειακό συμψηφισμό - εικονικό ενεργειακό συμψηφισμό (net - metering / virtual netmetering), αλλά και ο θεσμός των ενεργειακών κοινοτήτων. Με γνώμονα την προτεραιότητα μείωσης του μεγάλου ενεργειακού αποτυπώματος του κτιριακού τομέα στην ΕΕ, είναι απαραίτητη η απαρέγκλιτη εφαρμογή της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων με έμφαση στην εγκατάσταση συστημάτων ΑΠΕ για κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών.²⁷

5.2.2 Άνεμος

Η αιολική ενέργεια αποτελεί έναν από τους ταχύτερα εξελισσόμενους κλάδους τεχνολογικής καινοτομίας, με ραγδαία τάση ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο, κυρίως λόγω του συνεχώς μειούμενου κόστους παραγωγής και εγκατάστασης. Η παγκόσμια εγκατεστημένη ισχύς έχει σημειώσει αλματώδη αύξηση από τα 7,5 GW το 1997 στα 564 GW το 2018.

Πίνακας 5.2.2

Πηγή: Φωτοβολταϊκά – Εξέλιξη εγκατεστημένης ισχύος. International Renewable Energy Agency (IRENA)

Σε σχέση με όλες τις τεχνολογίες ΑΠΕ, τα αιολικά έχουν βρεθεί εντονότερα στο επίκεντρο έντονης κριτικής. Αν και κάποιες φορές η κριτική αυτή στηρίζεται σε

²⁷ Σύμφωνα με την οδηγία 2010/31 της ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020 όλα τα νέα κτίρια πρέπει να αποτελούν κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας, και μετά τις 31 Δεκεμβρίου 2018 τα νέα κτίρια που στεγάζουν δημόσιες αρχές ή είναι ιδιοκτησίας τους να αποτελούν κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας.

επιστημονικά αστήρικτες αιτιάσεις ή σε προβολή ζητημάτων υποκειμενικής αισθητικής (π.χ. οπτική όχληση), σε πολλές περιπτώσεις βασίζεται σε αντικειμενικές και τεκμηριωμένες εκτιμήσεις των επιπτώσεων στη βιοποικιλότητα. Μέχρι σήμερα η πλειονότητα της υπεράκτιας αιολικής ενέργειας παράγεται από σταθερά θεμελιωμένες ανεμογεννήτριες σε σχετικά ρηχά νερά μέχρι 50 μέτρα βάθος. Ωστόσο η αναπτυσσόμενη τεχνολογία των πλωτών ανεμογεννητριών επιτρέπει την εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε πολύ μεγαλύτερα βάθη και σε μεγαλύτερη απόσταση από την ακτή.²⁸

5.2.3 Νερό

Το νερό είναι μια πολύτιμη πηγή ηλεκτρικής ενέργειας μηδενικών εκπομπών. Καθώς ο τομέας των ΑΠΕ συνεχώς εξελίσσεται, οι τεχνολογίες παραγωγής και αποθήκευσης ηλεκτρισμού από ανανεώσιμες πηγές σταθερά ανταγωνίζεται την υδροηλεκτρική ενέργεια. Σημαντική προτεραιότητα είναι η αξιοποίηση υφιστάμενων υδροηλεκτρικών μονάδων κατά ζεύγη ως υποστηρικτικών συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας από ΑΠΕ, μέσα από τη μετατροπή τους σε αντλιοσταμειυτικούς σταθμούς. Σχετική πρόταση έχει διατυπώσει το WWF Ελλάς ήδη από το 2015.²⁹

Πίνακας 5.2.3

Πηγή: Υδροηλεκτρικά – Εξέλιξη εγκατεστημένης ισχύος. International Renewable Energy Agency (IRENA)

²⁸ Το «Hywind Scotland», το πρώτο υπεράκτιο αιολικό πάρκο διεθνώς, βρίσκεται σε θαλάσσια περιοχή με βάθος περίπου 100 μ.

²⁹ WWF Ελλάς, 2015.

5.2.3 Γεωθερμία

Η ενέργεια που βρίσκεται σε μορφή θερμότητας από 25°C μέχρι 360°C κάτω από την επιφάνεια του στερεού φλοιού της Γης προσφέρει και στην Ελλάδα σημαντικές δυνατότητες ηλεκτροπαραγωγής. Η γεωθερμία, που στην ουσία καθορίζεται ως μία ενεργειακή πηγή που προσφέρει σταθερό φορτίο βάσης, είναι ευθέως ανταγωνιστική με τα ορυκτά καύσιμα. Εκτός από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, η γεωθερμία προσφέρει οφέλη και για τον τουριστικό τομέα όσον αφορά την κάλυψη των ενεργειακών του αναγκών αλλά και στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο παραμένει μια «αδικημένη» τεχνολογία ΑΠΕ στην Ελλάδα. Μια πρώτη αποτυχημένη εφαρμογή έλαβε χώρα στην περιοχή της Μήλου το 1987, με την εγκατάσταση από τη ΔΕΗ μίας μονάδας υψηλής ενθαλπίας ισχύος 2MWe, η οποία λειτούργησε για δύο χρόνια με σοβαρά προβλήματα λόγω θραύσης των σωληνώσεων και διαρροής γεωθερμικού ρευστού και έκλεισε μετά από έντονες τοπικές αντιδράσεις. Έκτοτε, δεν έγινε άλλη προσπάθεια αξιοποίησης του γεωθερμικού δυναμικού του νησιού. Η γεωθερμία μπορεί να παρέχει ενέργεια μέρα και νύχτα, ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών με ελάχιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις ή εκπομπές. Παρά τα οφθαλμοφανή οφέλη από την εκμετάλλευση της γεωθερμίας, ενδεικτική είναι η πρόβλεψη σε νέο νόμο ότι αν κατά τη διάρκεια έρευνας για γεωθερμία ανακαλυφθούν υδρογονάνθρακες, τότε αυτοί είναι δυνατόν να κατισχύουν για λόγους εθνικού συμφέροντος.

5.2.4 Βιομάζα – βιοαέριο

Η παραγωγή ενέργειας από πραγματικά απόβλητα και υπολείμματα για τα οποία δεν υπάρχει άλλη χρήση μπορεί να συμβάλει στην απεξάρτηση του ενεργειακού συστήματος από τον άνθρακα. Όμως η χρήση γης για την καλλιέργεια ενεργειακών φυτών και η καύση κορμών και δέντρων για την παραγωγή ενέργειας έρχεται σε αντίθεση με τους κλιματικούς στόχους, καθώς μπορεί να αυξήσει τις εκπομπές. Η βιοενέργεια θα πρέπει να προέρχεται αποκλειστικά από την καύση υπολειμμάτων όπως αυτά των τροφίμων, της αγροτικής παραγωγής και της δασοκομίας (κλαδιά δέντρων), κοπριά κτλ. Έτσι ενισχύεται η στρατηγική της κυκλικής οικονομίας, η οποία είναι ένας από τους κεντρικούς

περιβαλλοντικούς στόχους της ΕΕ.³⁰ Κρίνεται απαραίτητο την παρούσα στιγμή να τονιστεί ότι η θερμική επεξεργασία από την καύση των απορριμμάτων κρύβει σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον και την υγεία (εκπομπές αερίων ρύπων, παραγωγή αποβλήτων), παρά τις σχετικές βελτιώσεις που υπέστη λόγω της τεχνολογικής προόδου. Επακόλουθα, η βιομηχανική καύση βιομάζας έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση παρά τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής.³¹

Κεφάλαιο 6. Η Ε.Ε. και η αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης

6.1 Η ενεργειακή κρίση

Η νέα πραγματικότητα όσον αφορά τη γεωπολιτική και την αγορά ενέργειας καθιστά αναγκαία τη δραστική επιτάχυνση της μετάβασης στην καθαρή ενέργεια και την αύξηση της ενεργειακής ανεξαρτησίας της Ευρώπης από αναξιόπιστους προμηθευτές και ασταθή ορυκτά καύσιμα. Δεδομένων των ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε ένα νέο σχέδιο για να απεξαρτηθεί η Ευρώπη από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα πολύ πριν από το 2030, ξεκινώντας από το φυσικό αέριο, υπό το πρίσμα της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία. Στο σχέδιο αυτό περιγράφεται μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων τιμών της ενέργειας στην Ευρώπη και για την αναπλήρωση των αποθεμάτων φυσικού αερίου για τον επερχόμενο χειμώνα. Σε μία σχετική ανακοίνωση η Κομισιόν αναφέρει ότι εδώ και αρκετούς μήνες, οι τιμές της ενέργειας στην Ευρώπη είναι αυξημένες, με την αβεβαιότητα που επικρατεί για τον εφοδιασμό να χειροτερεύει την κατάσταση. Το σχέδιο REPowerEU³² θα επιδιώξει τη διαφοροποίηση του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, την επιτάχυνση της χρήσης ανανεώσιμων αερίων και την αντικατάσταση του φυσικού αερίου στη θέρμανση και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Με αυτόν τον τρόπο δύναται να μειωθεί η ζήτηση της ΕΕ για ρωσικό φυσικό αέριο κατά δύο τρίτα πριν από το τέλος του έτους. Σε μία δήλωση που έκανε η πρόεδρος της επιτροπής ανέφερε πως "Πρέπει να απεξαρτηθούμε από το πετρέλαιο, τον γαιάνθρακα και το φυσικό αέριο της Ρωσίας. Απλούστατα δεν μπορούμε να βασιζόμαστε σε έναν προμηθευτή που μας απειλεί

³⁰ Βλ. Ευρωπαϊκό Σχέδιο δράσης για την Κυκλική Οικονομία, COM/2015/0614 final, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:52015DC0614>.

³¹ Righelato & Spracklen, (2007) Carbon mitigation by biofuels or by saving and restoring forests http://user.iiasa.ac.at/~grueler/Lectures/skku_2009/readings/righelato_biofuels_afforestation_comp_science2007.pdf

³² REPowerEU: Αποτελεί ένα σχέδιο για ταχεία μείωση της εξάρτησης από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα.

ρητά" και πρόσθεσε: "Πρέπει να αναλάβουμε δράση τώρα για να μετριάσουμε τις επιπτώσεις της αύξησης των τιμών της ενέργειας, να διαφοροποιήσουμε τον εφοδιασμό μας με φυσικό αέριο για τον επόμενο χειμώνα και να επιταχύνουμε τη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια. Όσο ταχύτερα στραφούμε στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στο υδρογόνο, σε συνδυασμό με αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, τόσο ταχύτερα θα είμαστε πραγματικά ανεξάρτητοι και θα έχουμε τον έλεγχο του ενεργειακού μας συστήματος."³³

6.2 Το σχέδιο απεξάρτησης της Ε.Ε. από τα ορυκτά καύσιμα

Στο σχέδιο απεξάρτησης συμβάλει μία ειδική Επιτροπή που παρέχει πρόσθετη καθοδήγηση στα κράτη μέλη, επιβεβαιώνοντας τη δυνατότητα ρύθμισης των τιμών σε εξαιρετικές περιστάσεις και καθορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη μπορούν να ανακατανεύμουν στους καταναλωτές τα έσοδα που προκύπτουν από τα υψηλά κέρδη του ενεργειακού τομέα και από την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Μέσα από διαβουλεύσεις σχετικά με τις εκάστοτε στοχευμένες τροποποιήσεις των κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής, η Επιτροπή δύναται να λάβει μέτρα για τις ανάγκες και το πεδίο εφαρμογής ενός νέου προσωρινού πλαισίου κρίσης για τις κρατικές ενισχύσεις με σκοπό τη χορήγηση ενισχύσεων σε επιχειρήσεις που πλήττονται από την κρίση, ιδίως σε εκείνες που αντιμετωπίζουν υψηλό ενεργειακό κόστος. Μελλοντικά, η Επιτροπή σκοπεύει να υποβάλει νομοθετική πρόταση με την οποία θα απαιτεί οι υπόγειες εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου σε ολόκληρη την ΕΕ να έχουν πληρωθεί τουλάχιστον έως το 90% της χωρητικότητάς τους έως την 1η Οκτωβρίου κάθε έτους, με την ταυτόχρονη παρακολούθηση και τήρηση των επιπέδων πλήρωσης. Αναφορικά με την αντιμετώπιση της εκτόξευσης των τιμών της ενέργειας, η Επιτροπή θα εξετάσει όλες τις πιθανές επιλογές για τη λήψη μέτρων έκτακτης ανάγκης, π.χ. θέσπιση προσωρινών ορίων τιμών, με σκοπό τον περιορισμό της δυνατότητας επηρεασμού των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας από τις τιμές του φυσικού αερίου. Θα αξιολογήσει επίσης επιλογές για τη βελτιστοποίηση του σχεδιασμού της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβάνοντας υπόψη την τελική έκθεση του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας της

---

³³ Η πρόεδρος της Επιτροπής, Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν.

ΕΕ (ACER) και άλλες συνεισφορές σχετικά με τα οφέλη και τα μειονεκτήματα των εναλλακτικών μηχανισμών τιμολόγησης, με σκοπό η ηλεκτρική ενέργεια να παραμείνει οικονομικά προσιτή, χωρίς να διαταραχθεί ο εφοδιασμός και να πραγματοποιηθούν περαιτέρω επενδύσεις στην πράσινη μετάβαση. Για να επιτευχθεί η εξάρτησή από τα ορυκτά καύσιμα της Ρωσίας, η Επιτροπή προτείνει την ανάπτυξη του σχεδίου REPowerEU, το οποίο θα αυξήσει την ανθεκτικότητα του ενεργειακού συστήματος σε επίπεδο ΕΕ με βάση δύο πυλώνες:

Ο πρώτος πυλώνας είναι η διαφοροποίηση του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, με την αύξηση των εισαγωγών μέσω αγωγών από προμηθευτές εκτός Ρωσίας, και με την αύξηση του όγκου παραγωγής και εισαγωγών βιομεθανίου και ανανεώσιμου υδρογόνου.

Ο δεύτερος αφορά την ταχύτερη μείωση της χρήσης ορυκτών καυσίμων στις κατοικίες, τα κτίρια και τη βιομηχανία, καθώς και στο σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας, με την ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης, την αύξηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, του εξηλεκτρισμού, καθώς και την αντιμετώπιση των σημείων συμφόρησης στις υποδομές.

6.3 Ο πόλεμος στην Ουκρανία και ο ρόλος της Ρωσίας

Μετά την εισβολή στην Ουκρανία, η ανάγκη για ταχεία μετάβαση στην καθαρή ενέργεια είναι επιτακτικότερη και σαφέστερη από ποτέ. Η ΕΕ εισάγει από την Ρωσία το 25% του πετρελαίου, το 45% του γαιάνθρακα καθώς επίσης και το 90% του φυσικού αερίου που καταναλώνει.³⁴ Σε μία δήλωσή της η επίτροπος Ενέργειας, Κάντρι Σίμσον, τόνισε πως: "Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει επιδεινώσει την ασφάλεια του εφοδιασμού και έχει ωθήσει τις τιμές της ενέργειας σε πρωτοφανή επίπεδα. Για τον ερχόμενο χειμώνα, η Ευρώπη διαθέτει επαρκείς ποσότητες φυσικού αερίου, αλλά πρέπει να αναπληρώσουμε επείγοντως τα αποθέματά μας για τα επόμενα έτη. Επομένως, η Επιτροπή θα προτείνει οι εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου στην ΕΕ να έχουν πληρωθεί τουλάχιστον έως το 90 % έως την 1η Οκτωβρίου."

---

³⁴ Βλ. Michael Race, BBC News 2022, Διχασμένη η ΕΕ για τον τρόπο απομάκρυνσης από τη ρωσική ενέργεια - Οι κίνδυνοι ενός εμπάργκο στο πετρέλαιο, <https://www.bbc.com/news/business-61298791>

Συμπεράσματα

Όλα τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι το ενδεχόμενο μιας πλήρους διακοπής των ροών ρωσικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη σε αυτή τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή θα σήμαινε για την ίδια λιγότερο και πιθανόν πολύ ακριβότερο φυσικό αέριο. Συνεπώς την δεδομένη φάση η ΕΕ δεν είναι σε θέση να υποκαταστήσει το σύνολο των εισαγωγών φυσικού αερίου³⁵ και δεν είναι έτοιμη καν να εξασφαλίσει ότι μία ενδεχομένως μεγαλύτερη δυνατότητα εισαγωγής από χώρες με πρόσβαση σε άλλες πηγές θα μπορεί να αξιοποιηθεί από χώρες με ιδιαίτερη εξάρτηση στους ρωσικούς αγωγούς. Την ίδια στιγμή, η αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης μέσω της αποτελεσματικότερης διείσδυσης των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή, αλλά και γενικότερα της απανθρακοποίησης της οικονομίας, προϋποθέτει την αυξημένη διασύνδεση και συνέργεια των οργανισμών. Επιβάλλεται εν τέλη ο συντονισμός μεταξύ όλων των πολιτικών φορέων του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, ώστε η ανάπτυξη της καθαρής ενέργειας και η απομάκρυνση από τα ορυκτά καύσιμα να ενσωματωθούν και να ιεραρχηθούν ως προτεραιότητα.

Με τα μέτρα του σχεδίου REPowerEU, θα υπάρξει μία σταδιακή μείωση της χρήσης ορυκτού αερίου κατά τουλάχιστον 155 bcm που ισοδυναμεί με τον όγκο που εισήχθη από τη Ρωσία το 2021, ενώ σε όλα τα σενάρια θα πρέπει να περιοριστεί η κατανάλωση με τρόπους που θα οδηγήσουν σε πιθανή υποχώρηση του ΑΕΠ και πιθανώς σε νέα μέτρα. Αξίζει να σημειωθεί πως τα όποια πλεονάσματα δημιουργηθούν από την μείωση της κατανάλωσης δεν σημαίνει απαραίτητα και ότι θα μπορούν να υποστηρίξουν τις χώρες και τις οικονομίες που τα χρειάζονται, την ώρα που η ακόμη μεγαλύτερη αύξηση του κόστους του φυσικού αερίου αλλά και του πληθωρισμού φαντάζει αναπόφευκτη.

Σε αυτό το τοπίο το ερώτημα της όποιας ευρωπαϊκής και νατοϊκής διαχείρισης κρίσεων και της όποιας κοινής προσπάθειας προσκρούει στην πραγματικότητα των γεωπολιτικών επιλογών που η ίδια η ΕΕ και το ΝΑΤΟ πήραν στο παρελθόν και στην έλλειψη προετοιμασίας τους για μια βίαιη απεξάρτηση που βρίσκεται στα σκαριά.

---

³⁵ Βλ. περίπτωση Γερμανίας.

Βιβλιογραφία

EUNPACK. Best practices in EU crisis response and policy implementation. Noerwegian Institute of International Affairs, European Union, 2016.

European commission, "REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy", March 2022.

Galantino M. G., Freire M. R. Managing Crises, Making Peace. Towards a Strategic EU Vision for Security and Defense. PALGRAVE MACMILLAN, 2015.

IRENA – International Renewable Energy Agency, IRENA GREECE, https://www.irena.org/IRENADocuments/Statistical_Profiles/Europe/Greece_Europe_RE_SP.pdf (accessed Jun 20, 2022).

Koops, Goachim A. "Military crisis management: The challenge of inter-organizationalism." *Studia Diplomatica*, 2009, 2009 ed.: 3,4,5, 37-42.

Marszatek Maciej. "Crisis Management In NATO." ResearchGate. February 2013. https://www.researchgate.net/publication/332414974_Crisis_Management_In_NATO (accessed Jun 25, 2022).

NATO 2010: "Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization." NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010. NATO, 2010. 1-36.

NATO 2013 "ALLIED COMMAND OPERATIONS COMPREHENSIVE OPERATIONS PLANNING DIRECTIVE COPD INTERIM V2.0." Brussels: SUPREME HEADQUARTERS ALLIED POWERS EUROPE, October 4, 2013. 1-3, 3-4,3-6, 3-8, 3-9, 3-15, 3-17, 3-50, 3-62, 3-69, 3-70, 3-71, 3-72, 3-106, 3-107, 3-110, 3-111.

NATO 2018: Crisis management. February 27, 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm (accessed Jul 16, 2022).

NATO 2018: Headquarters. June14,2018. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49284.htm (accessed Jul 17, 2022).

NATO 2019: A short history of NATO. 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm (accessed Jun 26, 2022).

NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO. May 17, 2010.

Rosenthal U., Charles M.T., Hart P.T. Coping With Crisis : the management of disasters, riots, and terrorism. Springfield, Illinois: Charles C Thomas Pub Ltd, 1989.

Serrano Pedro. EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE COLLEGE, HANDBOOK CSDP, THE COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION. no. I. Edited by Jochen Rehr. Vienna: Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, May 18, 2017. 73-78.

Stavridis Stelios. "“EU incoherence and inconsistency over Libya”: evidence to the contrary." no. 89. Centre de la Méditerranée moderne et contemporaine, May 1, 2014. 1-13.

Tardy Thierry. «CSDP IN ACTION –WHAT CONTRIBUTION TO INTERNATIONAL SECURITY?» CHAILLOT PAPERS May 2015, European Union Institute for Security Studies, 2015.

Wang Wei-Tsong, Belardo Salvatore. "Strategic Integration: A Knowledge Management Approach to Crisis Management." Conference: 38th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-38 2005), CD-ROM / Abstracts Proceedings, 3-6 January 2005, Big Island, HI, USA. 2005. 1-11.

WWF HELLAS, "ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα", 2015.

Ευθύμιος Λέκκας, Εμμανουήλ Ανδρεαδάκης. Εισαγωγή στη Θεωρία της Διαχείρισης Καταστροφών και Κρίσεων. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2015.

Ευθύμιος Λέκκας, Εμμανουήλ Ανδρεαδάκης. Καταστροφές και Κρίσεις Παγκόσμιας Εμβέλειας. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2016.

Κοππά Μαριλένα. Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ, 2017.

Πλατιάς Αθανάσιος. ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ. ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ. Αθήνα: Παπαζήση, 1995.

«Ιωάννης Κοτζαγιάννης», «Η διαχείριση κρίσεων στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ καθώς και ο ρόλος της εναλλακτικής ενέργειας ως μέσο απεξάρτησης από τα Ρωσικά ορυκτά καύσιμα.»

Τεγόπουλος, Φυτράκης. «ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ. Ορθογραφικό, Ερμηνευτικό, Ετυμολογικό, Συνώνυμων, Αντίθετων, Κύριων Ονομάτων.» Ανθολόγηση: ΜΑΝΔΑΛΑ ΜΑΡΙΑ. Αθήνα: ΑΡΜΟΝΙΑ Α.Ε., 1993. 403.

Χειλά Ειρήνη. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ ΣΤΟ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΚΡΙΣΕΩΝ, Ο ΟΡΟΣ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, 1999.